

ANALIZA SYTUACJI GRUP BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH W POLSCE W ZMIENNYM OTOCZENIU MAKROEKONOMICZNYM

Mateusz Folwarski*

<https://doi.org/10.18778/2391-6478.S2.2023.05>

ANALYSIS OF THE SITUATION OF COOPERATIVE BANK GROUPS IN POLAND IN A CHANGING MACROECONOMIC ENVIRONMENT

ABSTRACT

The purpose of the article/hypothesis. Cooperative banks in Poland face numerous challenges – both related to the current problems of the entire banking sector and the issue of concentration of the cooperative system. Current challenges of the banking sector in Poland – especially systemic ones, as well as the unstable macroeconomic environment make it difficult for cooperative banks to compete with the commercial banking sector and the FinTech and BigTech sectors. In addition, the ongoing processes of digitalization of the banking market are challenging cooperative banks in terms of the direction of their further development – the commonality of services and concentration of banks, or maintaining the current structure of cooperative banks in Poland. The research hypothesis of the article was that cooperative banks are able to maintain a high level of stability and efficiency despite the unstable macroeconomic environment.

Methodology. The main objective of the research was to analyze individual groups of cooperative banks in Poland in 2020–2023 in terms of adaptation to the changing macroeconomic environment, which has been particularly difficult in the recent period in terms of planning and implementation of strategic objectives. The study analyzed more than 300 cooperative banks belonging to the BPS group, which were divided into five groups taking into account the criterion of balance sheet total (banks over 1 billion PLN, 500–1 million PLN, 200–500 million PLN, 100–200 million PLN, and banks with a balance sheet total of less than 100 million PLN). Groups of cooperative banks were analyzed on the basis of scoring criteria in terms of indicators: capital adequacy, asset quality, efficiency, liquidity – on a quarterly basis.

* Prof. dr hab., Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, e-mail: mateusz.folwarski@uek.krakow.pl, <https://orcid.org/0000-0001-6109-9110>

Results of the research. The study showed that the group of small cooperative banks performed significantly better in an unstable macroeconomic environment – especially during the COVID pandemic – 19. Despite this, in an unstable macroeconomic environment especially in an environment of relatively low interest rates (in 2020–2021), the discussion regarding concentration processes as well as commonality of banking services in the cooperative sector intensified. However, in a still unstable macroeconomic environment, but in an environment of relatively high interest rates (in 2022–2023), cooperative banks belonging to large, medium and smaller banking groups have significantly improved indicators of capital adequacy, asset quality, efficiency, liquidity – often demonstrating a much more effective management of a smaller institution than large cooperative banks – very often resulting from the local nature of their operations. Therefore, an important aspect of the functioning of the cooperative sector in Poland may be issues of commonality of financial services and products, rather than processes of sector consolidation. In the literature, the cooperative sector shows a willingness to commoditize especially bank reporting, marketing activities and the implementation of new technological solutions. An important challenge for the cooperative sector may be the response of small cooperative banks to falling interest rates.

Keywords: Cooperative banks, scoring, capital adequacy, asset quality, efficiency, liquidity.

JEL Class: G21, G23.

WSTĘP

Globalny kryzys finansowy w latach 2007–2009 uwidoczniał zalety alternatywnych modeli biznesowych banków, nastawionych nie tylko na maksymalizację krótkoterminowych zysków, ale także realizację długookresowych celów, opartych na bliskiej relacji z klientami i aktywnej obecności w lokalnym środowisku społecznym [Miklaszewska 2017: 63]. Biorąc pod uwagę strukturę wiekową klientów banków spółdzielczych i istniejące różnice pokoleniowe, wybór modelu jest czynnikiem decydującym o przyszłości banków spółdzielczych [Szustak i in. 2020: 56–57]. W licznych analizach wykazano, że bardzo często indywidualna postawa mieszkańców determinuje funkcjonowanie banków spółdzielczych [Ghio i in. 2019: 523–543]. W literaturze przedmiotu badania wskazują na istotną rolę lokalnego społeczeństwa w zakresie działalności banku spółdzielczego. W wyniku badań wykazano, że analiza czynników, które determinują model finansowania banków może w przyszłości przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa sektora finansowego [Iwanicz-Drozdowska i in. 2021: 19–38].

Bank spółdzielczy, jako niewielka jednostka całego sektora finansowego stanowi bardzo ważny element lokalnych społeczności. Bankowość spółdzielcza wielokrotnie potwierdziła swoją przydatność dla ludzi, mikrofirm, rolników i instytucji samorządowych, troszcząc się nie tylko o rozwój własny, ale działając również w trosce o rozwój środowiska lokalnego, będącego miejscem życia i funkcjonowania lokalnej społeczności [Kura i Płonka 2023: 156]. Niemniej, od

kilku lat zauważalne są istotne procesy konsolidacyjne w sektorze spółdzielczym. W zależności od kraju, procesy te miały i mają różną skalę jak i formę (dobrowolną lub przymusową). Jak wynika z przeprowadzonych badań, przykładowo silne procesy konsolidacyjne w sektorach niemieckim i austriackim w latach 2016–2021 doprowadziły do przejścia/zamknięcia przede wszystkim małych banków spółdzielczych, pomimo tego, że charakteryzowały się one relatywnie wysokimi wskaźnikami rentowności [Kil i in. 2022: 32–41].

Hipoteza badawcza postawiona w artykule brzmiała: banki spółdzielcze są w stanie utrzymać wysoki poziom stabilności i efektywności pomimo niestabilnego otoczenia makroekonomicznego. Głównym celem badań w artykule była analiza poszczególnych grup banków spółdzielczych w Polsce w latach 2020–2023 w zakresie dostosowania się do zmiennego otoczenia makroekonomicznego, które w ostatnim okresie było szczególnie trudne w zakresie planowania i realizacji celów strategicznych. Badaniu poddano analizie ponad 300 banków spółdzielczych należących do grupy BPS, które podzielono na pięć grup uwzględniając kryterium sumy bilansowej (banki powyżej 1 mld PLN, 500–1 mln PLN, 200–500 mln PLN, 100–200 mln PLN, oraz banki o sumie bilansowej poniżej 100 mln PLN). Grupy banków spółdzielczych analizowano na podstawie kryteriów oceny punktowej w zakresie wskaźników: adekwatności kapitałowej, jakości aktywów, efektywności, płynności – w okresach kwartalnych – analizując, jak poszczególne grupy banków reagowały i funkcjonowały w bardzo zmiennym otoczeniu makroekonomicznym. Celem tego badania była analiza zwłaszcza sytuacji małych banków, która ukazując ich sytuację w ostatnich kwartałach dostarcza informacji w zakresie reakcji tych podmiotów na rynku finansowym w niestabilnym otoczeniu. W wyniku tego, w podsumowaniu zostały podjęte rozważania dotyczące kierunku zmian w zakresie struktury sektora spółdzielczego w Polsce i wniosków w zakresie ewentualnej konsolidacji i/lub uwspólniania poszczególnych usług i produktów bankowych. Do zrealizowania celu badawczego wykorzystano dogłębny przegląd literatury przedmiotu, jak i badania statystyczne, które umożliwiły sformułowanie wniosków.

1. PROCESY KONSOLIDACJI I PROCESY UWSPÓLNIANIA USŁUG W LITERATURZE PRZEDMIOTU

Po kryzysie finansowym w latach 2007–2009 zaufanie i reputacja banków komercyjnych istotnie spadła. W związku z tym sektor spółdzielczy stanął przed istotnym wyzwaniem wykorzystania swojego głównego atutu prowadzenia działalności bankowej odróżniającym je od tradycyjnych banków komercyjnych – czyli lokalnego charakteru ich oddziaływania [Migliorelli 2020]. Współcześnie banki spółdzielcze stoją przed istotnym wyzwaniem, jakim jest przededefiniowanie na

nowo swoich strategii. W wyniku licznych zmian w otoczeniu makroekonomicznym, coraz większej skali obciążenia regulacjami sektora spółdzielczego oraz działalnością nowych podmiotów na rynku finansowym, sektor spółdzielczy musi być bardziej efektywny, przy jednoczesnym zachowaniu swojego lokalnego charakteru działalności. Integracja banków spółdzielczych stanowi istotny aspekt decyzyjny w zakresie ich działalności, w szczególności w obliczu restrykcyjnych wymogów kapitałowych nałożonych na podmioty bankowe m.in. przez regulacje bazylejskie oraz malejącej rentowności w całym europejskim sektorze bankowym, częściowo w efekcie pandemii COVID-19 [Fernandez-Bollo i in. 2021]. Wpływ poziomu integracji banków spółdzielczych na ich efektywność pojawia się w literaturze jako częsty problem badawczy. Na przykład M. Destrocher oraz K.P. Fischer w przeprowadzonych badaniach dla okresu 1996–2002 pokazali, że systemy zintegrowane charakteryzują się zarówno mniejszą zmiennością wyników, jak i mniejszymi preferencjami dotyczącymi wydatków. Ponadto instytucje funkcjonujące w takim modelu mają tendencję do osiągania większej efektywności [Kil i in 2022: 5–7]. Integracja sprzyja również obniżaniu kosztów prowadzenia grupy, poprzez łączenie funkcji planowania strategicznego oraz zarządzania aktywami na poziomie centralnym [Desrochers i Fischer 2005: 307–354]. Na większą stabilność oraz efektywność systemów zintegrowanych modeli bankowości spółdzielczej wskazują także badania prowadzone przez S. Cornee, L. Fattobene, M. Migliorelliego [Cornee i in. 2020: 33–56]. Niemniej, w literaturze przedmiotu można również zauważyć, że różnorodność sektora bankowa i funkcjonowanie licznych podmiotów bankowych jest istotną przewagą w osiąganiu bardziej odpornych, funkcjonalnych i systemów bankowych zwłaszcza w niestabilnym otoczeniu makroekonomicznym [Ayadi i in. 2016; Ferri 2016: 1–31]. Badania te wskazują, że instytucje finansowe które opierają swoje modele biznesowe na bankowości detalicznej i są zorientowane na prowadzenie działalności relacyjnej – zwłaszcza banki spółdzielcze, mogą sprzyjać włączeniu finansowemu społeczeństwa. Co więcej – banki spółdzielcze prowadząc działalność w lokalnym środowisku mogą istotnie sprzyjać włączeniu finansowemu klientów marginalnych, którzy mają utrudnione możliwości korzystania z produktów i usług sektora bankowości komercyjnej [Coccorese i Ferri 2020: 147–164]. Dlatego też, banki spółdzielcze powinny odgrywać istotną rolę we współczesnych krajowych systemach bankowych (bardzo często pomimo stosunkowo niskiego udziału w aktywach sektora bankowego). Działalność sektora spółdzielczego umożliwia bardzo często lokalnej społeczności (gospodarstwom domowym jak i małym i średnim przedsiębiorstwom), dostęp do podstawowej oferty bankowej.

Funkcjonowanie banków spółdzielczych, które zazwyczaj nie jest prowadzone głównie dla osiągnięcia zysków, tylko skupia się na maksymalizacji korzyści dla swoich członków zapewnia im popularność na danym obszarze i stabilność. W literaturze przedmiotu potwierdzono, że taka działalność banków

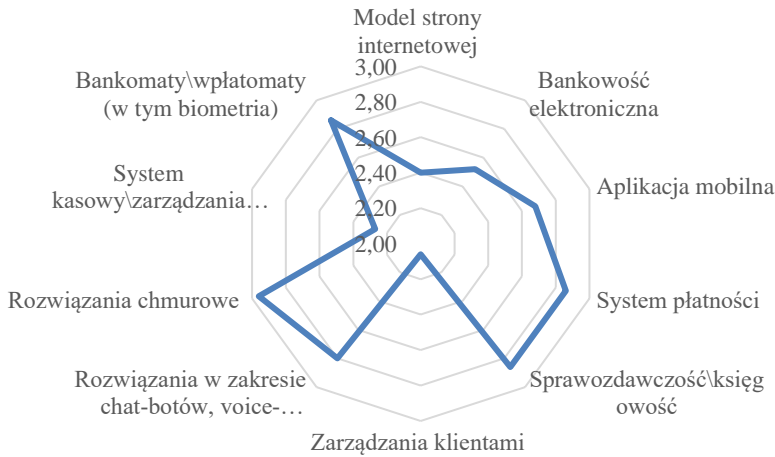
spółdzielczych jest szczególnie zauważalna od czasu globalnego kryzysu finansowego, kiedy to w wielu przypadkach banki spółdzielcze nadal udzielały kredytów swoim członkom, podczas gdy liczne banki komercyjne zorientowanych na zysk ograniczyło kredytowanie gospodarstw domowych i przedsiębiorstw [McKillop i in. 2020]. Dlatego też funkcjonowanie banków spółdzielczych, ze względu na swój charakter i lokalną działalność jest istotnie ważna dla całego sektora finansowego.

Dyskusje dotyczące procesów konsolidacyjnych są pod wieloma aspektami słuszne, aczkolwiek równocześnie pojawiają się rozważania dotyczące wspólniania niektórych usług i produktów bankowych. Pod względem strukturalnym banki spółdzielcze muszą natomiast decydować, które działania zostaną przeniesione do szczebla centralnego, a które pozostaną w bankach lokalnych [Theurl i Meyer 2019: 265–279]. W przeprowadzonych badaniach wykazuje się istotną chęć kadry zarządzającej do wspólniania niektórych usług i produktów bankowych, które w istotny sposób mogłyby wpłynąć na nowy model biznesowy prowadzenia bankowości spółdzielczej w Polsce, i w istotny sposób wpłynąć na poprawę rentowności całego sektora [Kil i in. 2022]. Na wykresach 1 i 2, ukazano wybrane elementy w opinii kadry zarządzającej bankami spółdzielczymi, które mogłyby w pierwszej kolejności zostać poddane procesom wspólniania w sektorze spółdzielczym.

Wykres 1. Obszary (1) w jakich banki spółdzielcze powinny zachować autonomię, a w których powinno dojść do integracji (im dalej od środka tym większa potrzeba wspólniania)

Źródło: K. Kil, E. Miklaszewska, M. Folwarski, M. Idzik, B. Balawejder, M. Sadowska, *Modele funkcjonowania zrzeszeń w europejskiej bankowości spółdzielczej – możliwości adaptacyjne w warunkach polskich*, WIB, Warszawa 2022, s. 93–95.

Wykres 2. Obszary (2) w jakich banki spółdzielcze powinny zachować autonomię, a w których powinno dojść do integracji (im dalej od środka tym większa potrzeba uwspólnienia)

Źródło: K. Kil, E. Miklaszewska, M. Folwarski, M. Idzik, B. Balawejder, M. Sadowska, *Modele funkcjonowania zrzeszeń w europejskiej bankowości spółdzielczej – możliwości adaptacyjne w warunkach polskich*, WIB, Warszawa 2022, s. 93–95.

2. WYBRANE SYSTEMY BANKOWOŚCI SPÓŁDZIELCZEJ W EUROPIE

Procesy konsolidacyjne, jak i dotyczące uwspólniania poszczególnych segmentów usług w bankowości spółdzielczej są zauważalne w wielu systemach bankowych w Europie. W większości krajów europejskich procesy konsolidacyjne były przeprowadzane w celu zwiększenia efektywności prowadzenia działalności, a nie w celu osłabiania procesów konkurencji na rynku finansowym [Montes 2014: 124–136]. Banki spółdzielcze pełniąc rolę instytucji zaufania publicznego w krajowych systemach finansowych w różny sposób i w różnej skali sprawują również swoją funkcję w ramach bankowości relacyjnej opartej na funkcjonowaniu w lokalnym środowisku. Procesy łączeniowe banków spółdzielczych w europejskich systemach bankowości spółdzielczej były przeprowadzane w sposób oddolny (banki spółdzielcze same podejmowały procesy łączeniowe), jak i odgórny (instytucje krajowych sieci bezpieczeństwa finansowego wymuszały łączenie się banków spółdzielczych). W tabeli 1 przedstawiono liczbę banków spółdzielczych w wybranych systemach bankowości spółdzielczej w Europie. Na podstawie danych można zauważyć, że tylko we Francji liczba banków spółdzielczych w 2021 roku zwiększyła się w porównaniu do 2010 roku. Procesy łączeniowe, jak i inne związane z zmniejszaniem liczby instytucji w różnych systemach bankowych

miały różną skalę. W prawie wszystkich analizowanych systemach bankowości spółdzielczej liczba banków spółdzielczych zmniejszyła się o ponad 30%. W Polsce również zmniejszyła się liczba banków, niemniej jednak proces ten nie był tak silny jak w innych krajach europejskich.

Tabela 1. Liczba banków spółdzielczych w wybranych krajach europejskich w roku 2010 i 2021

Kraj	2010	2021
Austria	631	349
Finlandia	213	121
Francja	77	86
Holandia	141	84
Niemcy	1 138	772
Polska	576	511
Węgry	112	3
Włochy	515	238

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EACB, <https://www.eacb.coop/en/cooperative-banks/key-figures.html>, (dostęp 29.08.2023).

Procesy łączeniowe zazwyczaj przeprowadzane są z powodu niskiej efektywności prowadzenia działalności bankowej, jak i w celu zwiększenia bezpieczeństwa systemów bankowych. Dlatego też, w tabeli 2, dokonano analizy dwóch podstawowych miar efektywności, które są bardzo często analizowane w sektorze spółdzielczym. Zauważyć można, że w analizowanych latach wskaźniki ROA i C/I tylko w przypadku holenderskiego systemu bankowości spółdzielczej jednocześnie uległy poprawie. W innych krajach, a zwłaszcza na Węgrzech gdzie procesy konsolidacji były najsilniejsze nastąpiło istotne pogorszenie tych wskaźników. Warto jednocześnie zaznaczyć, że okres analizy (rok 2010 po kryzysie finansowym 2007–2009, jak i rok 2021 – okres związany m.in. z pandemią COVID-19), jak i inne czynniki wewnętrzne i zewnętrzne mogą istotnie wpływać na poziom wskaźników efektywności krajowych sektorów bankowości spółdzielczej. Niemniej, warto podkreślić, że nie można jednoznacznie stwierdzić, że procesy konsolidacji banków spółdzielczych zawsze i silnie wpływają na poprawę efektywności prowadzenia działalności – mierzoną dwoma podstawowymi miarami dla sektora spółdzielczego.

Tabela 2. Wybrane miary efektywności w wybranych krajach europejskich w roku 2010 i 2021

Kraj	ROA		C/I	
	2010	2021	2010	2021
Austria	0,45	0,73	64,1	67,7
Finlandia	0,50	0,50	59,0	55,0
Francja	0,40	0,34	66,7	63,5
Holandia	0,42	0,58	64,5	57,9
Niemcy	0,80	0,48	63,3	64,6
Polska	1,14	0,40	69,2	72,5
Węgry	0,65	0,18	68,8	92,5
Włochy	0,45	0,29	65,9	64,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EACB, <https://www.eacb.coop/en/cooperative-banks/key-figures.html>, (dostęp 29.08.2023).

3. OCENA PUNKTOWA BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH W GRUPIE BPS W RAMACH SYSTEMU OCHRONY ZRZESZENIA

Analiza sytuacji w bankach spółdzielczych przeprowadzana jest co kwartał w ramach szczegółowej oceny punktowej, w której analizowany jest poziom ryzyka działalności danego banku i poszczególnych grup. W ramach przeprowadzanej oceny uczestnicy systemu ochrony zrzeczenia BPS oceniani są w ramach czterech obszarów, które obejmują:

- 1) adekwatność kapitałową,
- 2) jakość aktywów,
- 3) efektywność,
- 4) płynność.

Całość analizy w ramach tych czterech elementów składa się na ocenę globalną stanowiącą średnią ważoną ocen wymienionych obszarów. Każdy wskaźnik w ramach danego obszaru oceniany jest w skali od 1 do 6 w zależności od uzyskanej wartości.

Do ustalenia ocen poszczególnych obszarów wykorzystano następujący zestaw wag procentowych oraz wskaźników [Załącznik nr 10: 3–4]:

- 1) adekwatność kapitałowa – wskaźniki:
 - łączny współczynnik kapitałowy,
 - współczynnik kapitału Tier 1,
 - wskaźnik dźwigni finansowej,
 - współczynnik kapitałowy ryzyka kredytowego.

- 2) jakość aktywów – wskaźniki:
 - wskaźnik jakości aktywów,
 - aktywa o wadze ryzyka do 50% (włącznie) / aktywa ogółem,
 - wskaźnik pokrycia kredytów z rozpoznaną utratą wartości rezerwami celowymi,
 - wskaźnik jakości kredytów.
- 3) efektywność – wskaźniki:
 - stopa zwrotu z aktywów (ROA netto),
 - C/I,
 - wskaźnik relacji wyniku finansowego brutto, skorygowanego o wynik z tytułu rezerw celowych i aktualizacji wartości, do sumy bilansowej.
- 4) płynność – wskaźniki:
 - wskaźnik płynności aktywów,
 - LCR,
 - NSFR.

System oceny w poszczególnych kryteriach, jak i oceny globalnej wskazuje poziom ryzyka prowadzenia działalności przez banki spółdzielcze. Uwzględnia on pięć poziomów ryzyka (ocena od A do E), w ramach której przykładowo ocena A odpowiada liczbie uzyskanej punktów niższej niż 2. Dlatego też, w założeniach oceny punktowej, której poddawane są banki spółdzielcze z grupy BPS w ramach systemu ochrony zrzeczenia przyjęto, że im ocena poszczególnych czterech elementów oceny globalnej, jak i ocena globalna jest bliższa jedności – tym bank spółdzielczy charakteryzuje się niższym poziomem ryzyka prowadzonej działalności.

4. METODOLOGIA PRZEPROWADZONEGO BADANIA

Okres związany z prowadzeniem działalności bankowej uwzględnia coraz więcej ryzyk związanych z funkcjonowaniem na rynku finansowym. Po kryzysie finansowym w latach 2007–2009 na rynku finansowym pojawiły się nowe podmioty, które wykorzystując zaawansowane rozwiązania technologiczne rozpoczęły intensywną działalność w ramach świadczenia usług i oferowania produktów bankowych (m.in. FinTechy, BigTechy, challenger banki). Dlatego też, banki spółdzielcze chcąc być konkurencyjnymi na rynku finansowym zarówno w wyniku działalności nowych podmiotów, jak i zwiększonych nakładów na rozwiązania technologiczne ponoszonych przez banki komercyjne, stanęły przed istotnym wyzwaniem w zakresie ich funkcjonowania i pozycji na rynku finansowym. Dodatkowo okres od 2019 roku pogłębił trudności w prowadzeniu działalności bankowej w związku z licznymi wyzwaniami płynącymi z otoczenia makroekonomicznego. Pandemia COVID-19, jak i agresja Rosji w Ukrainie wykreowała wiele problemów, ale również i szans przed sektorem spółdzielczym – zwłaszcza w zakresie dostosowania swojej oferty do

aktualnych wyzwań. Dlatego też, ostatni okres w sektorze bankowości, wykreował istotne wyzwania związane z koniecznością dostosowania prowadzenia działalności bankowej w zmiennym otoczeniu makroekonomicznym i dużym poziomie niepewności (m.in. ryzyko prawne).

Tak istotne zmiany zewnętrzne w istotny sposób mogą wpływać na prowadzenie działalności zarówno dużych, jak i mniejszych banków spółdzielczych. W związku z tym podjęto próbę analizy zachowania poszczególnych grup banków spółdzielczych w niepewnym otoczeniu makroekonomicznym i wpływu tego otoczenia na ryzyko prowadzenia działalności bankowej. Do analizy ryzyka prowadzenia działalności bankowej wykorzystano ocenę punktową – w ramach adekwatności kapitałowej, jakości aktywów, płynności i efektywności oraz łączną ocenę punktową poszczególnych grup banków spółdzielczych, objętych systemem ochrony instytucjonalnej BPS. Banki spółdzielcze objęto analizą tych zmiennych na podstawie danych kwartalnych od 31.12.2020 roku do 30.06.2023 roku¹. Banki spółdzielcze zostały podzielone na pięć grup, ze względu na poziom aktywów²:

- grupa I – Banki o sumie bilansowej powyżej 1 000 mln zł,
- grupa II – Banki o sumie bilansowej 500–1 000 mln zł,
- grupa III – Banki o sumie bilansowej 200–500 mln zł,
- grupa IV – Banki o sumie bilansowej 100–200 mln zł,
- grupa V – Banki o sumie bilansowej 50–100 mln zł.

W tabeli 3, ukazano liczbę banków które należały do poszczególnych grup na początku analizy (31.12.2020) oraz pod jej koniec (3.06.2023).

Tabela 3. Liczba banków należących do poszczególnych grup w wybranych okrasach poddanych analizie

Grupa	31.12.2020	3.06.2023
grupa I	9	15
grupa II	31	45
grupa III	99	129
grupa IV	108	85
grupa V	63	33
suma	310	307

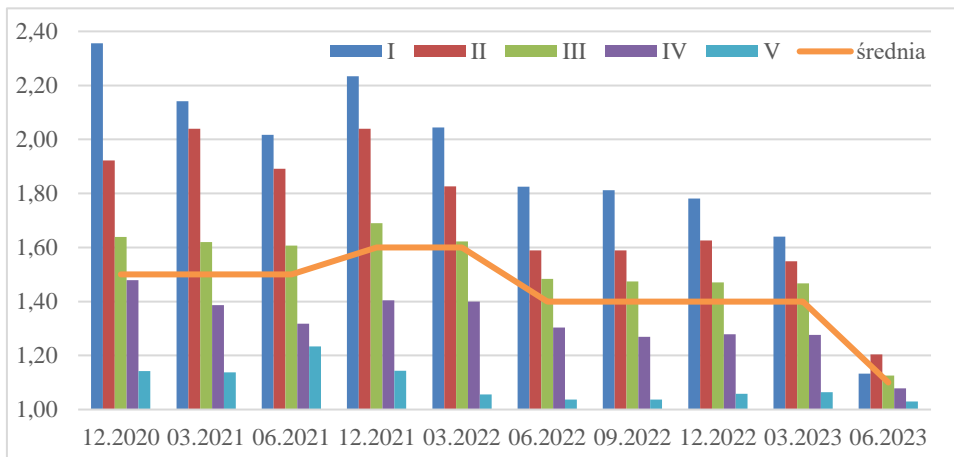
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOZ BPS.

¹ Za wyjątkiem danych za II kwartał 2021 roku, ze względu na brak dostępnych danych.

² Warto zwrócić uwagę, że pomimo krótkiego okresu analizy, banki spółdzielcze mogły zmieniać swój poziom aktywów oraz zmieniać przydział do poszczególnych grup. Ponadto w początkowym okresie analizy istniała również grupa VI banków o sumie bilansowej poniżej 50 mln zł. Banki spółdzielcze z tej grupy zwiększyły swój poziom sumy bilansowej w analizowanym okresie i ta grupa nie była już reprezentowana przez żaden bank spółdzielczy pod koniec analizy. Niemniej jednak zmiany te nie wpływają istotnie na ogólny poziom oceny punktowej poszczególnych grup banków i umożliwiają wyciąganie wniosków o charakterze ogólnym.

5. ANALIZA RYZYKA PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI PRZEZ GRUPY BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH W RAMACH POSZCZEGÓLNYCH ELEMENTÓW OCENY PUNKTOWEJ

Ocena punktowa która wskazuje na poszczególne relacje pomiędzy grupami banków spółdzielczych oparta została na analizie czterech grup wskaźników w ramach: adekwatności kapitałowej, jakości aktywów, płynności oraz efektywności. Na wykresach 2–6 przedstawiono sytuację w ramach poszczególnych grup banków spółdzielczych w poszczególnych kryteriach. Warto wspomnieć, że im ocena bliższa 1 (w skali 1–6) tym ryzyko prowadzenia przez bank działalności jest stosunkowo niższe. Na wykresie 3, można zauważyć, że w zakresie adekwatności kapitałowej, powyżej średniej dla całego sektora z grupy BPS poprzez prawie cały okres poddany analizie występowała grupa banków I, II i III – czyli banków dużych i średnich. Banki spółdzielcze należące do grupy IV i V – czyli banki o sumie bilansowej poniżej 200 mln zł, w okresie dość istotnych wyzwań makroekonomicznych w zakresie adekwatności kapitałowej charakteryzowały się niższym ryzykiem prowadzenia działalności bankowej aniżeli grupa banków średnich i dużych.

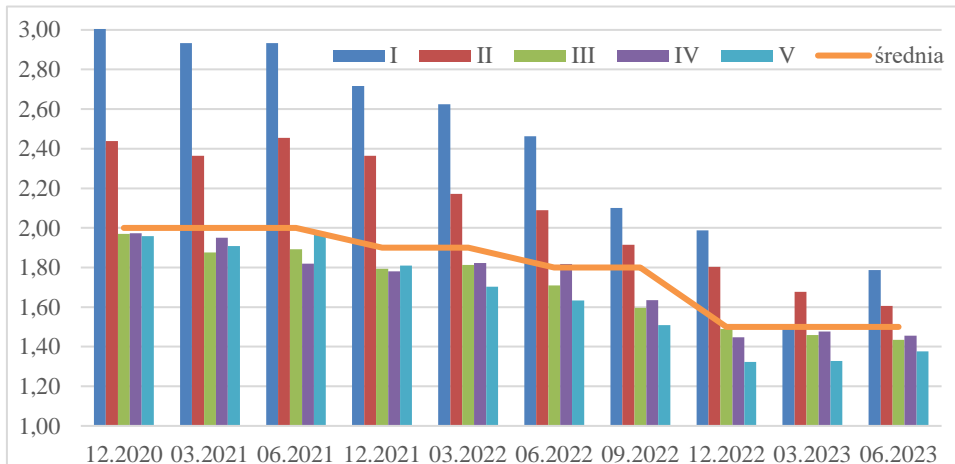

Wykres 3. Ocena punktowa w zakresie adekwatności kapitałowej (im niższy poziom, tym niższe ryzyko prowadzenia działalności)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOZ BPS.

Na wykresie 4, przedstawiono ocenę punktową w zakresie jakości aktywów w ramach poszczególnych grup banków spółdzielczych. Warto podkreślić również, tak, jak i na wykresie 3, dużo wyższym ryzykiem w ramach prowadzenia

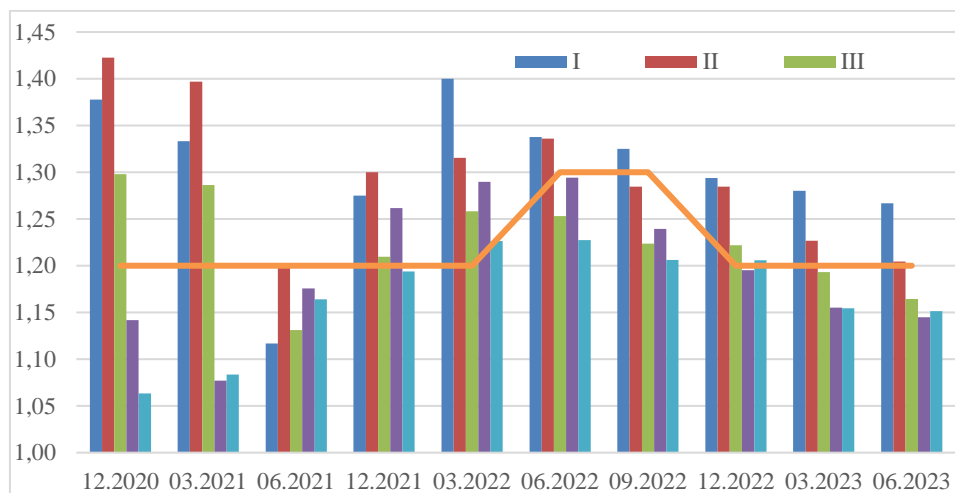
działalności w zakresie jakości aktywów charakteryzuje się grupa banków dużych – należących do grup banków o sumie bilansowej powyżej 500 mln zł. W zakresie oceny punktowej całego sektora spółdzielczego wyraźnie można zauważyć istotną poprawę jakości aktywów zwłaszcza pod koniec 2022 roku – która utrzymywała się również przez dwa kolejne kwartały 2023 roku.

Wykres 4. Ocena punktowa w zakresie jakości aktywów
(im niższy poziom, tym niższe ryzyko prowadzenia działalności)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOZ BPS.

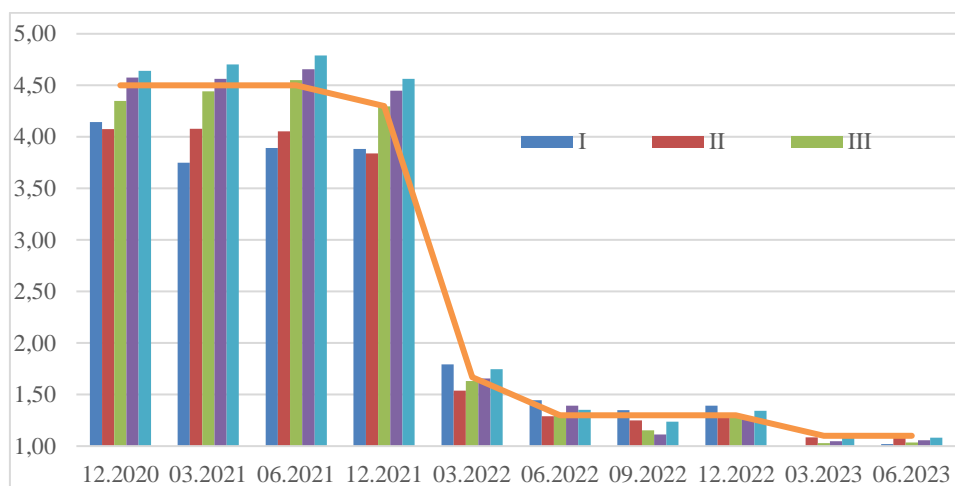
Na wykresie 5, przedstawiono ocenę poszczególnych grup banków spółdzielczych w zakresie oceny płynności w ramach banków spółdzielczych. W zakresie oceny ryzyka poszczególnych grup banków spółdzielczych dotyczących płynności można zauważyć podobne tendencje, jak na wykresach 3 i 4. Banki spółdzielcze należące do grup dużych banków wykazywały się istotnie wyższym ryzykiem w zakresie oceny płynności, aniżeli małe banki spółdzielcze. Niemniej zauważyć można, że w niektórych okresach również banki spółdzielcze należące do grupy banków o średnim poziomie sumy bilansowej, wskazywały wyższy poziom ryzyka w zakresie płynności, niż średnia dla całego sektora. Małe banki spółdzielcze wykazywały się niższym poziomem ryzyka – podobnie, jak i w przypadku jakości aktywów i adekwatności kapitałowej – w stosunku do sytuacji zauważalnej dla dużych banków spółdzielczych.

Wykres 5. Ocena punktowa w zakresie płynności
(im niższy poziom, tym niższe ryzyko prowadzenia działalności)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOZ BPS.

Jak wykazano na wykresach 3–5 można zauważyć jednoznacznie, że w zakresie adekwatności kapitałowej, jakości aktywów oraz płynności wyższy poziom ryzyka (m.in. związany z większą skalą działalności), wykazują duże banki, a nie małe banki spółdzielcze. Niemniej jednak, w zakresie oceny punktowej dotyczącej sektora bankowości spółdzielczej w zakresie efektywności – sytuacja jest odwrotna. Na wykresie 6, wykazano, że duże i średnie banki spółdzielcze mają niższe ryzyko prowadzenia działalności w ocenie punktowej uwzględniającej efektywność prowadzenia działalności. W całym sektorze bankowości spółdzielczej można zauważyć istotny spadek ryzyka w zakresie efektywności od I kwartału 2022 roku. Jest to związane z wpływem stóp procentowych na działalność bankową i istotnym ich wzrostem, co znacznie przyczyniło się do spadku ryzyka w zakresie efektywności prowadzenia działalności przez banki spółdzielcze. Wykazuje się, że w warunkach niskich stóp procentowych dochodzi do obniżenia rentowności kredytów konsumpcyjnych, często poniżej kosztu ryzyka [Kil 2018: 124]. Dlatego też, wzrost stóp procentowych i ich utrzymywanie na stosunkowo wysokim poziomie istotnie wpłynął na zmniejszenie się ryzyka w zakresie efektywności.

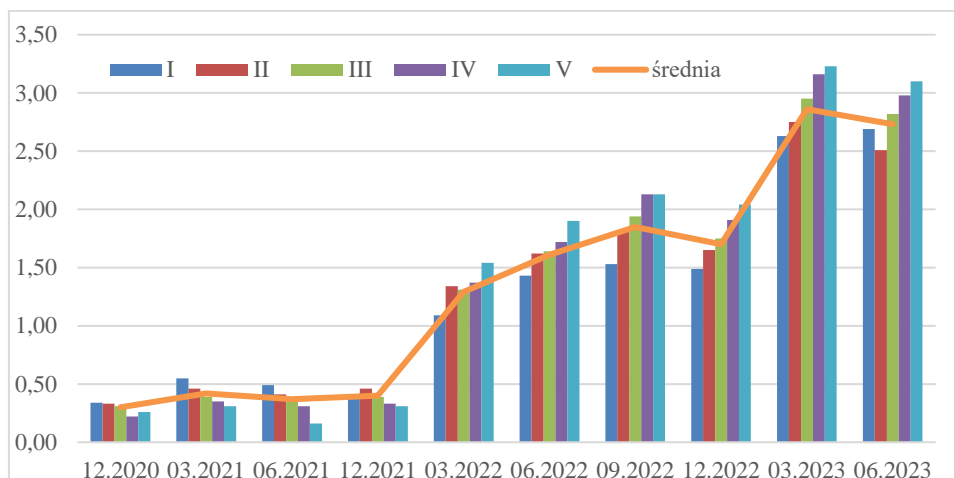

Wykres 6. Ocena punktowa w zakresie efektywności
(im niższy poziom, tym niższe ryzyko prowadzenia działalności)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOZ BPS.

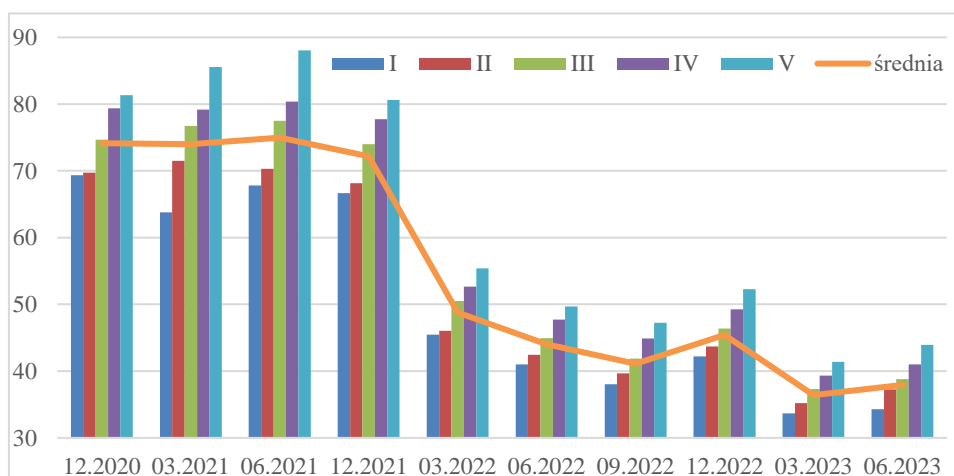
W wyniku istotnie dużych zmian w zakresie ryzyka w ocenie punktowej efektywności poszczególnych grup banków spółdzielczych w krótkim okresie czasu, pomimo dość istotnych wyzwań makroekonomicznych warto zwrócić uwagę na istotną zmianę wartości tego ryzyka dla całego sektora spółdzielczego. W związku z tym na wykresach 7 i 8 przedstawiono dwie główne miary efektywności, które są wykorzystywane do analizy sektora bankowości spółdzielczej – ROA netto i C/I.

Wskaźnik ROA netto (wykres 7), wskazuje, że grupa małych banków spółdzielczych osiągała od 2022 roku stosunkowo wyższy poziom efektywności mierzony tym wskaźnikiem aniżeli duże banki spółdzielcze. Takie poziomy wskaźnika ROA netto mogą wskazywać w mniejszych bankach spółdzielczych na mniejszą skalę działalności, a tym samym, większe możliwości szybszego reagowania na zmienne otoczenie makroekonomiczne – zwłaszcza sprzyjające generowaniu większego poziomu rentowności prowadzonej działalności w otoczeniu wyższych stóp procentowych. Niemniej wskaźnik C/I (wykres 8) wskazuje na istotny problem w funkcjonowaniu małych i średnich banków spółdzielczych. Banki z tych grup wykazują istotnie wyższy poziom tego wskaźnika, co generuje trudności w efektywnym prowadzeniu działalności bankowej. Poziom tego wskaźnika istotnie spadł w całym sektorze spółdzielczym w analizowanym okresie (m.in. poprzez wyższy poziom stóp procentowych), niemniej jednak duże i średnie banki spółdzielcze istotnie lepiej zarządzają relacją kosztów do dochodów w działalności bankowej.

Wykres 7. Wskaźnik ROA netto w poszczególnych grupach banków spółdzielczych, w %

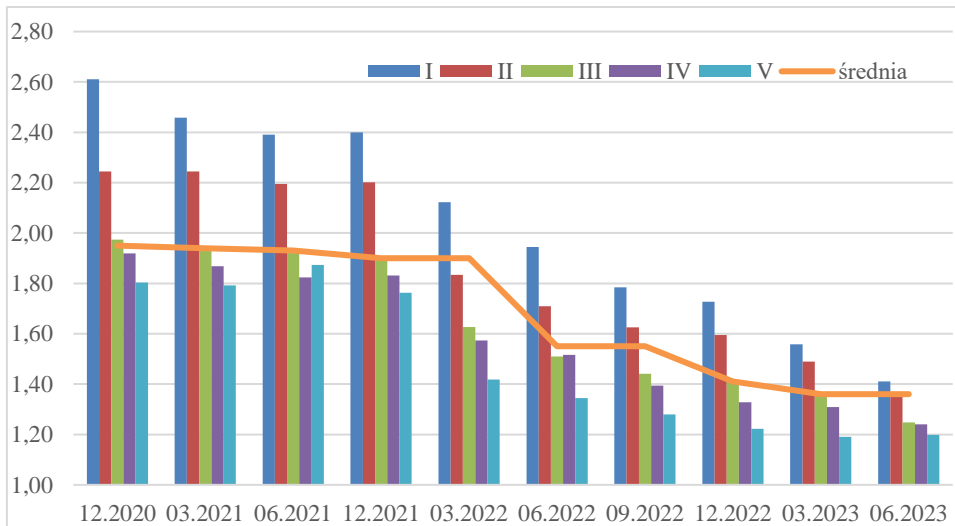
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOZ BPS.

Wykres 8. Wskaźnik C/I w poszczególnych grupach banków spółdzielczych, w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOZ BPS.

Na wykresie 9 przedstawiono łączną ocenę punktową w poszczególnych grupach banków spółdzielczych w analizowanym okresie. Zauważyć można, że średnia ocena dla banków spółdzielczych grupy BPS była poniżej 2 jednostek, więc na poziomie A. Sygnalizuje to, że banki spółdzielcze w całej grupie, średnio charakteryzowały się niskim ryzykiem prowadzonej działalności w niepewnym otoczeniu makroekonomicznym. Aczkolwiek dopiero od II kwartału 2022 roku, w wyniku istotnego wpływu wzrostu stóp procentowych NBP na działalność banków, wszystkie grupy banków (w tym też i duże) odnotowały poziom A, w zakresie ryzyka prowadzonej działalności. W okresie stosunkowo niskich stóp procentowych związanych z pandemią COVID-19, duże banki spółdzielcze charakteryzowały się poziomem ryzyka na poziomie B.

Wykres 9. Łączna ocena punktowa
(im niższy poziom, tym niższe ryzyko prowadzenia działalności)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOZ BPS.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonej analizy w ramach oceny punktowej banków spółdzielczych należących do Systemu Ochrony Zrzeszenia BPS, można zauważyć niski poziom ryzyka prowadzenia działalności w niepewnym otoczeniu makroekonomicznym przez grupy banków spółdzielczych. Warto podkreślić, że w wielu aspektach oceny punktowej niższym poziomem ryzyka prowadzenia działalności

charakteryzowały się mniejsze banki spółdzielcze. Duże banki spółdzielcze, z pewnością w związku z większą skalą działalności osiągały wyższy poziom ryzyka. W zakresie efektywności należy zauważyć istotnie gorszą sytuację małych banków spółdzielczych w porównaniu do całego sektora, jak i działalności dużych grup spółdzielczych, zwłaszcza na podstawie wskaźnika C/I. Wysokie koszty prowadzenia działalności przez małe banki spółdzielcze bardzo często wpływają istotnie na efektywność tej działalności i wynik finansowy. Również istotnym wyzwaniem, zwłaszcza dla działalności małych banków spółdzielczych może być spadek stóp procentowych. W związku z tym, racjonalne zarządzanie bankiem spółdzielczym w okresie występowania wysokich stóp procentowych może determinować zmiany strukturalne w systemie spółdzielczym w Polsce w dłuższym okresie czasu.

Hipoteza badawcza postawiona w artykule została zweryfikowana pozytywnie. Aczkolwiek, warto rozważyć powolne procesy konsolidacji sektora bankowości spółdzielczej, które powinny być dokonywane oddolnie – w przypadku, gdy banki spółdzielcze charakteryzują się niskim ryzykiem prowadzonej działalności. Ponadto istotnym kierunkiem zmian w sektorze spółdzielczym w Polsce powinno być uwspólnianie poszczególnych usług i produktów bankowych. Prezesi banków spółdzielczych zauważają taką konieczność w licznych segmentach prowadzonych przez ich banki działalności. Jednymi z pierwszych elementów, które powinny być uwspólnione, np. na poziomie zrzeszenia, są rozwiązania technologiczne oraz budowanie wspólnej marki poprzez ogólnopolskie kampanie marketingowe. Wynika to z kosztów jakie ponosić musiałyby poszczególne banki spółdzielcze w zakresie wdrażania nowych technologii aby sprostać oczekiwaniom nowoczesnych uczestników rynku finansowego. Ponadto prezesi banków spółdzielczych wskazują na konieczność uwspólnienia sprawozdawczości i wdrażania regulacji na szczeblu centralnym. Spowodowane jest to z pewnością coraz większą liczbą sprawozdań i regulacji prawnych, które banki spółdzielcze muszą przeprowadzać i wdrażać. Coraz częściej zdarza się że poszczególne banki spółdzielcze muszą przekazywać te same dane do kilku instytucji nadzorujących/regulujących sektor bankowy w Polsce. Dlatego też, kierunek uwspólniania poszczególnych usług i produktów bankowych powinien być najistotniejszym wyzwaniem zarówno dla nadzorców/regulatorów rynku, jak i poszczególnych banków spółdzielczych.

FINANSOWANIE

Publikacja finansowana przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie w ramach programu Wsparcie aktywności konferencyjnej – WAK-2023.

BIBLIOGRAFIA

- Ayadi, R., De Groen, W.P., Sassi, I., Mathlouthi, W., Rey, H. and Aubry, O. (2016). *Banking Business Models Monitor 2015: Europe*. Montreal: International Research Centre on Cooperative Finance, HEC.
- Becker, G.S. (1968). Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, vol. 76(2), pp. 169–217.
- Coccorese, P. and Ferri, G. (2020). Are mergers among cooperative banks worth a dime? Evidence on efficiency effects of M&As in Italy. *Economic Modeling*, no. 84, pp. 147–164, <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2019.04.002>
- Cornée, S., Fattobene, L. i Migliorelli, M. (2020). *Charakterystyka bankowości spółdzielczej w Europie*. W: M. Migliorelli, red., *Nowa bankowość spółdzielcza w Europie. Strategie adaptacji modelu biznesowego po kryzysie*. Poznań: Wydawnictwo BODiE, s. 1–254.
- Desrochers, M. and Fischer, K.P. (2005). The Power of Networks: Integration and Financial Cooperative Performance. *Annals of Public and Cooperative Economics*, no. 76(3), pp. 307–354, <https://doi.org/10.1111/j.1370-4788.2005.00281.x>
- Fernandez-Bollo, E., Andreeva, D. Grodzicki, M., Handal, L. and Portier, R. (2021). Euro area bank profitability and consolidation. *Revista de Estabilidad Financiera*, no. 40, pp. 91–118.
- Ferri, G. (2016). *The evolution of banking regulation in the post-crisis period: cooperative and savings banks' perspective*. In: E. Miklaszewska, ed., *Institutional Diversity in Banking: Small Country, Small Bank Perspectives*. Springer.
- Ghio, N., Guerini, M. and Rossi-Lamastra, C. (2019). *The creation of high-tech ventures in entrepreneurial ecosystems: exploring the interactions among university knowledge, cooperative banks, and individual attitudes*. Small Bus Econ.
- Iwanicz-Drozdowska, M., Penczar, M., Kujawski, L. and Liszewska, M. (2021). Deposits as a stable source of bank funding. Did the global finance crisis influence the banks' funding structure? *Argumenta Oeconomica*, no. 2(47), pp. 19–38, <https://doi.org/10.15611/aoe.2021.2.02>
- Kil, K. (2018). *Stabilność finansowa banków spółdzielczych w Polsce, w świetle pokryzysowych zmian regulacyjnych*. Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Kil, K., Miklaszewska, E., Folwarski, M., Idzik, M., Balawejder, B. i Sadowska, M. (2022). *Modele funkcjonowania zrzeszeń w europejskiej bankowości spółdzielczej – możliwości adaptacyjne w warunkach polskich*. Warszawa: WIB.
- Kura, M. i Płonka, A. (2023). Banki butikowy – nowy model biznesowy szansą dla banków spółdzielczych? *Annals PAAAE*, vol. XXV, no. (1), s. 153–165, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0016.2226>
- McKillop, D., French, D., Quinn, B., Sobiech, A. and Wilson, J. (2020). Cooperative financial institutions: A review of the literature. *International Review of Financial Analysis*, no. 71, pp. 1–11, <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2020.101520>
- Migliorelli, M. (2020). *New cooperative banking in Europe. Strategies for adapting the business model after the crisis*. Poznań: BODiE.
- Miklaszewska, E. (2017). *Kierunki ewolucji sektora europejskich banków spółdzielczych*. W: L. Kurkliński, E. Miklaszewska, red., *Modele bankowości spółdzielczej na rynku europejskim i ich ewolucja w okresie pokryzysowym, wnioski dla Polski*. Warszawa: WIB.
- Montes, C.P. (2014). The effect on competition of banking sector consolidation following the financial crisis of 2008. *J. Bank. Financ*, no. 43, pp. 124–136, <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2014.03.004>
- Szustak, G., Szelałowska, A., Gradoń, W. i Szewczyk, Ł. (2020). *Innowacje w działalności banków spółdzielczych*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Theurl, T. i Meyer, E. (2019). Banques coopératives allemandes: structure, gouvernance et nouveaux défis. *Revue D'économie Financière, Association Déconomie Financière*, no. 0(2).
- Załącznik nr 10, *Zasady oceny punktowej w Systemie Ochrony Zrzeszenia BPS SA*.

ANALIZA SYTUACJI GRUP BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH W POLSCE W ZMIENNYM OTOCZENIU MAKROEKONOMICZNYM

STRESZCZENIE

Cel artykułu/hipoteza. Banki spółdzielcze w Polsce stoją przed licznymi wyzwaniami – zarówno związanymi z aktualnymi problemami całego sektora bankowego, jak i kwestią koncentracji systemu spółdzielczego. Aktualne wyzwania sektora bankowego w Polsce – zwłaszcza systemowe, jak również niestabilne otoczenie makroekonomiczne utrudniają bankom spółdzielczym konkurowanie z sektorem bankowości komercyjnej oraz sektorem FinTech i BigTech. Dodatkowo postępujące procesy digitalizacji rynku bankowego stanowią wyzwanie dla banków spółdzielczych w zakresie kierunku ich dalszego rozwoju – uwspólniania usług i koncentracji banków, czy też utrzymania aktualnej struktury banków spółdzielczych w Polsce.

Głównym celem badań była analiza poszczególnych grup banków spółdzielczych w Polsce w latach 2020–2023 w zakresie dostosowania się do zmiennego otoczenia makroekonomicznego, które w ostatnim okresie było szczególnie trudne w zakresie planowania i realizacji celów strategicznych.

Metodyka. W badaniu poddano analizie ponad 300 banków spółdzielczych należących do grupy BPS, które podzielono na pięć grup uwzględniając kryterium sumy bilansowej (banki powyżej 1 mld PLN, 500–1 mld PLN, 200–500 mln PLN, 100–200 mln PLN oraz banki o sumie bilansowej poniżej 100 mln PLN). Grupy banków spółdzielczych analizowano na podstawie kryteriów oceny punktowej w zakresie wskaźników: adekwatności kapitałowej, jakości aktywów, efektywności, płynności – w okresach kwartalnych.

Wyniki/Rezultaty badania. W przeprowadzonym badaniu wykazano, że grupa małych banków spółdzielczych zdecydowanie lepiej radziła sobie w niestabilnym otoczeniu makroekonomicznym – zwłaszcza w czasie pandemii COVID-19. Pomimo tego, w niestabilnym otoczeniu makroekonomicznym zwłaszcza w otoczeniu stosunkowo niskich stóp procentowych (w latach 2020–2021), nawiązała się dyskusja dotycząca procesów koncentracji, jak i uwspólniania usług bankowych w sektorze spółdzielczym. W ciągle niestabilnym otoczeniu makroekonomicznym, ale w otoczeniu stosunkowo wysokich stóp procentowych (w latach 2022–2023), banki spółdzielcze należące do dużych, średnich i mniejszych grup bankowych istotnie poprawiły wskaźniki adekwatności kapitałowej, jakości aktywów, efektywności, płynności – wskazując niejednokrotnie na dużo efektywniejsze zarządzanie mniejszą instytucją, aniżeli duże banki spółdzielcze – bardzo często wynikające z lokalnego charakteru prowadzonej działalności. Dlatego też, istotnym aspektem funkcjonowania sektora spółdzielczego w Polsce mogą być kwestie uwspólniania usług i produktów finansowych, nie zaś procesy konsolidacji sektora. W literaturze przedmiotu, sektor spółdzielczy wykazuje chęć uwspólniania zwłaszcza sprawozdawczości bankowej, działań marketingowych oraz wdrażania nowych rozwiązań technologicznych. Istotnym wyzwaniem dla sektora spółdzielczego może być reakcja małych banków spółdzielczych na spadek stóp procentowych.

Słowa kluczowe: banki spółdzielcze, ocena punktowa, adekwatność kapitałowa, jakość aktywów, efektywność, płynność.

JEL Class: G21, G23.